
KÉRDÉSEK ÉS VÁLASZOK

KITEKINTŐ

KI A GETTÓBÓL

KÁNTOR LAJOS

Legújabbban a státus-, azaz kedvezménytörvény kapcsán került a figyelem középpontjába az *egységes magyar nemzet* fogalma, magáról a kérdés lényegéről azonban régóta folyik a vita. Amikor erről még nemigen lehetett beszélni, évtizedekkel ezelőtt irodalmi problémaként vetődött fel az *egységes magyar irodalom* problémája – de tulajdonképpen ugyanarról vitáztunk. Émlékszem (van ennek két vagy három évtizede), egy délvidéki városban, több száz magyar – jugoszláviai magyar – pedagógus előtt tartottam előadást; az eredeti meghívott (az idén Széchenyi-díjjal kitüntetett) Bori Imre újvidéki professzor volt, ő adta át nekem a helyét, pontosabban az előadásra szánt idejét, egymás mellett ültünk azonban az emelvényen; és miközben én az egyetemes (egységes?) magyar irodalomról s az országhatárok szerinti részekről, mindenekelőtt a romániai, erdélyi magyar irodalomról értekeztem, ő egy papírdarabkára lerajzolta a véleményét erről, mármint az egymás közötti viszonyról. A nagy körön belül egymást metsző körök jelezték elhelyezkedésünket. Elém tolt a cetlit, én el is tettem magamnak, ám még ott – magunk között – tovább vitatkoztunk. És ha jól idézem fel a kialakult közös álláspontot, megegyeztünk abban, hogy nem reális egységes magyar irodalomról beszélgetni, realitás viszont az *egyetemes magyar irodalom* – ezt kellene valóban tudatosítani az emberekben (nem csupán a szakemberekben).

Ez még jóval 1989 előtt történt. A megnyílt – legalábbis szólás szintjén meg is valósult – szabadság új fórumokat teremtett a közös gondolkodásra, azóta mindenki hirdetheti a maga vélt igazságát, vágyait valóságként tüntetheti fel. Az „egységes” – akár a magyar irodalom, akár a magyar nemzet érvényes jelzőjeként – polgárjogot nyert a médiában és a politikában, sőt a törvényben is helyet kapott (volna), csakhogy a kedves szomszédok (akik másoknak nyilván nem úgy mérnek, mint önmaguknak) tiltakoztak-tiltakoznak, és ezt a tiltako-

zást európai illetékesek (illetékesek?) meghallották, fölerősítették. Ez az ügy egyik oldala.

Ha józanul nézzük a dolgokat, beszélnünk kell azonban a másik oldaláról is. Arról, hogy valóban egységesek vagyunk-e, illetve miben vagyunk egységesek. A tudományos okfejtést a nyelv és a kultúra, a hagyományok közösségéről ezúttal elhagyom. Médiabeli tapasztalatokat kívánok megosztani az olvasóval. És bár bőven idézhetnék a mi erdélyi magyar lapjainkból, tévéadásainkból is, maradok a magyarországi – minket közvetlenül érintő – példánál, mert nagyon tanulságosak. Természetesen nem azokat idézem, akik közel fél évszázada érdemben és önzetlenül foglalkoznak a „határon túliakkal” (irodalommal, kultúrával), hanem a hétköznapokból és ünnepekről gyűjtött friss emlékeket igyekszem felidézni. Persze, lehet egyszerű bakinak minősíteni, hogy az M2 (tévé) bemondója a Magyar Örökség Díjában post mortem részessített Imreh István kolozsvári történészprofesszort ezekkel a szavakkal jellemzi: „a székely írásbeliség feltalálója”; én ugyanis azzal sem vagyok megbékülve, ha a nemrég elhunyt Imreh Istvánt a székely írásbeliség feltárójaként méltatják: ő ugyanis ennél jóval többet tett a rendtartó székely falu múltjának, nem utolsósorban iratlan törvényeinek felmutatásával.

Pár hete hivatalos voltam a Magyar Sajtópáholy első tanácskozására, a budapesti Nemzeti Színház új épületébe, a kellemesen kialakított alagsori stúdióterembe. (Nem tartozik ide, mégsem állhatom meg, hogy ne jelezsem: a felsőbb, belső-külső részek, az egész eklektikája közelről ugyanolyan döbbenetes volt számomra, mint amikor a Duna túlsó partjáról vagy tévéfelvételtől néztem a nem alaptalanul heves vitákat kavarázó műalkotást.) A „határon túli újságíró” státusában szerzett páholytagság birtokában kellett elgondolkodnom „egységességünk” ellentmondó tényein; azon például, hogy a jeles előadók a magyar televíziózásról beszélve a Duna Tv-t figyelembe sem veszik (hogy a bukaresti vagy a kolozsvári magyar adást nem, azon végül is nem csodálkoznék); mintha nem is volna tétel az a néhány millió magyar, aki Magyarországhatárain kívül (vagyis nem az „anyaországban”) él. Annak idején, amikor a sajtópáholyi széklet és a formatervezett gyertyatartót, a Visegrádon kikötött Médiahajóról leszállva, ünnepélyesen átvettem, a köszönetet megtoldottam a kívánsággal, a remény kifejezésével: előbb-utóbb talán egyenrangúként (műfajonként) mi „határon túliak” is megmérkőzhetünk, kilépve a nekünk fenntartott gettóból. Nyilvánvalóan tudom, hogy a régebbi semminél, majdnem semminél több az így – másutt is – érvényesített „határon túliság”, ez a skatulya bizonyos odafigyelést tesz lehetővé. Normalizálódni azonban akkor fognak a dolgok, ha minket is teljes emberként vesznek számba, bízni fognak abban, hogy a teljesítmények összemérhetők.

Erre kellene megteremteni a lehetőségeket – például a magyar országhatárokon kívül megjelenő művelődési, irodalmi lapok esetében. Utazunk ugyan

eléig gyakran, lapbemutatókat tartunk Budapesten az Írószövetségben, a Károlyi Palotában, a Kossuth Klubban, a Centrál kávéházban, verbuválunk közönséget is – de a legtöbbször az éppen kint levő vagy a már ott élő erdélyiek jönnek el (ha eljönnek) a rendezvényekre. Előfizetni kint ezekre a folyóiratokra szinte lehetetlen, vidéki egyetemi városokban, könyvtárakban meg sem kaphatók. Pedig a *Korunk*, a *Látó*, a *Székelyföld*, a pozsonyi *Kalligram* vagy az újvidéki *Híd* egy-egy száma versenyképes lehetne már ma is a jobb ottani kiadványokkal. Az erdélyi kiadású könyvek terjesztéséről nem is szólok.

Az említett sajtópáholyi tanácskozás után a sepsiszentgyörgyi Bíró Bélával beszélgettünk ezekről az ügyekről. Ennek köszönhetően, hogy kezembe került *Porlik, mint a szikla . . .* című publicisztikai gyűjteménye (Szentgyörgyön adták ki, még 2001-ben). Bíró igazán nem panaszkodhat (e sorok írója sem teszi), budapesti nagy lapok szívesen közlik írásait (a *Magyar Hírlap* állandó munkatársa). Mégis sokunkhoz hasonlóan érzékeli a magyar média sajátos magatartását a mi „határon túli” kérdéseink vonatkozásában. A *Funar-korszak Kolozsváron* kötet (Balázs Sándor és Schwartz Róbert munkája) váltotta ki azt a különös reagálást (történetesen a *Magyar Narancs*ban), amelyet okosan elemezve, Bíró Béla a „Duplán egyoldalú!” ítéletéhez eljutott. Magam is igazolom a *Porlik, mint a szikla . . .* kötet szerzőjének következtetését: „A magyar közvéleményt mintha nem a tények, hanem saját illúziói érdekelnék.” Az ottani – túloidali – megosztottság talán ebben az egyben találkozik, válik egységgé; ahogy Bíró Béla írja, „a félretájékoztatás egyik válfajának elutasítása automatikusan a félretájékoztatás másik válfajának igenlésével válhat egyenlővé”. Az idézett cikket azért ajánlanám minden média szakos diák s az őket oktató valamennyi tanár meg sok-sok politikus figyelmébe, mert senkit sem kímél, határon innen és túl. Például amikor ezt írja: „. . . a romániai magyarság ugyanúgy illúzióinak él, mint a magyarországi. Sőt illúziókergetéseink szorosan össze is függenek egymással”.

Néha az illúziók valósággá válnak. E ritka példák közé sorolható Kányádi Sándor esete, akit a napokban minden pesti újságban és televízióban színesben-nagyban lehetett látni, abból az alkalomból, hogy az Arany János utcai metrómegállóban táblával megjelölt padot kapott a fővárostól. A táblán Kányádi *Hűség* című verse olvasható, fiának írta, azt az álmát fogalmazva bele, hogy hátha egyszer padot kap az Arany János utcai metrómegállóban. Valaki olvasta a verset – és Kányádi megkapta a padot és az ingyen utazás hatvanötön felül amúgy már fölösleges lehetőségét. Vagyis Arany János kalapja után belenőtt a fővárosi megállóba is. Boldog ember.